

Пометун О.І.,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України
ORCID ID: 0000-0002-4602-6383

Сєрова Г.В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України
ORCID ID: 0000-0001-9155-550

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКИХ УЧНІВ І ВЧИТЕЛІВ ЗА КОРДОНОМ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО ПРОЄКТУ «MAKE EDUCATION NOT WAR»

Військова агресія проти України призвела до страшних соціальних і гуманітарних проблем. Руйнування шкіл, вимушене переселення учнів та педагогів в інші регіони України та за її межі стали викликом і випробуванням для системи української освіти, відбудови держави загалом. Наслідками повномасштабної війни, серед іншого, стала загроза значних освітніх втрат українських дітей, які опинились за кордоном, що може негативно вплинути на майбутній добробут українців та економіку України [1]. Умови військового стану та вимушеної еміграції негативно впливають і на стан психічного здоров'я значної кількості населення. Це висуває як актуальне завдання забезпечення можливості для кожного і кожної отримати вчасну якісну психологічну допомогу. Проте очевидно, що сьогодні професійні психологічні служби і організації не мають змоги надавати таку допомогу всім, хто її потребує. Особливо це стосується різних категорій дітей.

Тому ефективною категорією «перших служб реагування» можуть стати вчителі та інший педагогічний персонал. За наявності належної підтримки і навчання вчителі можуть відігравати значну роль у пом'якшенні наслідків травматичного досвіду своїх учнів, таким чином полегшуючи їхню інтеграцію в нове середовище шкіл інших країн. А оскільки більшість учнів, які знаходяться за кордоном, навчаються одночасно і у закладах тієї чи іншої країни, і у школах України саме шкільні вчителі намагаються підтримати своїх розкиданих по різних країнам учнів, організовують функціонування освітнього середовища у

форматі дистанційного навчання, що переважає у більшості закладів загальної середньої освіти в Україні.

Протягом 2022 року Міністерство освіти і науки України здійснювало певні активності в рамках Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки українців [2]. Одним із напрямів діяльності у реалізації таких ініціатив є залучення міжнародної підтримки у втіленні кращих світових і міжнародних практик.

Прикладом продуктивної діяльності у розв'язанні зазначених завдань є міжнародний проєкт «Make education not war» («Творимо освіту, а не війну»), що реалізують міжнародна організація «Глобальний план дій» (GAP International) і українські вчені та педагоги (розпочався у квітні 2022 р.). Його спрямовано на підтримку українських учителів і учнів, які перебувають за кордоном або є внутрішньо переміщеними особами. До проєкту залучені співробітники відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України (О. Пометун, Г. Серова), учителі з Харкова, Слов'янська, Краматорська, Костянтинівки та Білозерська Донецької області, Чернігова, Києва, Ірпеня, Полтави, Кривого Рогу, Миколаєва, Вінниці, Тернополя та ін., частину яких складають педагоги експериментальних шкіл відділу.

Проєктом передбачена насамперед психологічна підтримка українських вчителів, які зазнали травм війни і перебувають у постійному стресі. Вона надається шляхом проведення для вчителів – учасників проєкту спеціальних психотерапевтичних сесій. Серія спеціальних психотерапевтичних занять запланована у проєкті для вчителів для підвищення стрессостійкості та набуття навичок саморегуляції, передбачає проведення групових сесій, базована на методології психосинтезу, за запитом самих вчителів зосереджена на темах: зниження рівня внутрішньої тривоги, техніки подолання стану гострого стресу, наповнення внутрішнього ресурсу та ін. За потреби вчителі мають можливість отримати індивідуальну консультацію за авторськими методиками із психологічної самопомоги у воєнний час. Як додатковий бонус вчителі на психологічних заняттях одержують деякі інструменти для психологічної підтримки учнів з відповідними рекомендаціями щодо їх використання.

В рамках проєкту вчителі проводять щотижневі он-лайн зустрічі з учнями, які навчаються у школах за кордоном. Мета таких зустрічей - з одного боку, надати дітям підтримку задля полегшення інтеграції в нову громаду, з іншого - зміцнення зв'язків з батьківщиною і мотивації щодо повернення в Україну. Темати зустрічей, обраними у результаті обговорення учасників/учасниць проєкту були визначені: різноманітність як ресурс, спілкування, конфлікти/стереотипи, основи сталого розвитку, основи критичного мислення, життєві цінності, вміння висловлюватись і аргументувати.

Важливою складовою таких зустрічей є соціальна взаємодія в онлайн-навчанні – це взаємодія між учнями на онлайн платформі, під час якої вони ставлять один одному запитання, обговорюють або розмірковують над темою, прислухаються до думок своїх однолітків і співпрацюють для виконання поставленого завдання. Вона дає учням змогу ділитися одне з одним своїми переживаннями, ідеями з різних питань, зазвичай мотивує більш глибоке розуміння інформації, а також стимулює індивідуальні інсайти щодо осмислення і застосування ідей змісту. Важливим є і подолання самотності дитини під час навчання, коли вона часто опиняється сам на сам з екраном. Важливість комфортного середовища стає предметом його аналізу та емоційного переживання. Результатом цього мають ставати внутрішні зміни, що вимагають нової активності, нових кроків до позитивної взаємодії.

Проект орієнтує педагогів на цілеспрямовану роботу із встановлення емоційно позитивного психологічного клімату на зустрічах з учнями, емпатійно підтримуючих стосунків між школярами. Інструментами вчителя є відкриті запитання, в обговорення яких залучаються більшість учнів, створення ситуації успіху для кожного учня та постійний зворотній зв'язок тощо. Будь-який рекомендований варіант організації активного навчання залучає і мотивує учня до осмисленого навчання і критичного мислення, сприяє активізації довгострокової пам'яті та уваги, які є важливими складниками всіх механізмів навчання. Воно підвищує рівень зануреності учнів у матеріал та допомагає їм стати більш зацікавленими у кінцевому результаті. Саме можливості щодо ефективного саморозвитку особистості учня виступають критерієм якості освітнього процесу.

Методичний супровід вчителів передбачає проведення для них занять з удосконалення педагогічної майстерності, під час яких педагоги вчать:

- надавати дистанційно психологічну підтримку дітям, які її потребують;
- використовувати інноваційні онлайн інструменти;
- ефективно структурувати зустрічі з учнями;
- використовувати різні активності учнів.

Для проведення занять з учнями вчителям надаються методичні рекомендації і підготовлені презентації за темами кожного заняття, які містять інфографіку, відео, інтерактивні вправи, запитання для рефлексії. Заняття для вчителів дозволяють їм обмінюватись досвідом, коригувати власні плани зустрічей. Додатково у створеній в Telegram групі та на сайті проекту учасниці діляться власними методичними розробками зустрічей, звітують про проведені заняття, розповідають, які питання виникали, що викликало найбільший позитивний відгук учнів, чого варто уникнути

[\(https://www.globalactionplan.com/2022/06/07/make-education-not-war-campaign-to-support-ukrainian-teachers-and-their-students/\)](https://www.globalactionplan.com/2022/06/07/make-education-not-war-campaign-to-support-ukrainian-teachers-and-their-students/).

За даними досліджень, переважаючи більшість учасників/учасниць задоволені участю у проєкті, який продовжується у 2023 році за підтримки міжнародних партнерів. Вчителі високо оцінюють змогу одержати психологічну підтримку і знизити рівень стресового навантаження, професійно зростати, зацікавити і заспокоїти своїх улюблених учнів, які через війну опинилися за кордоном, без друзів, а інколи і без батьків. Напрацьовані навички вчителі успішно використовують у повсякденній педагогічній практиці.

Дослідження свідчать, що й учні задоволені оволодінням новими знаннями і навичками, які дозволяють їм використовувати особисті, внутрішні ресурси, щоб справлятися зі своєю ситуацією; як наприклад стійкість, впевненість у собі, емоційний і соціальний інтелект.

Література

1. [Як освітні втрати вплинуть на економіку України | Освітній омбудсмен України \(eo.gov.ua\)](#)
2. Головні підсумки реалізації Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/golovni-pidsumki-realizaciyi-nacionalnoyi-programi-psihichnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki>